

celoto, da drug drugega ne moti, da ne čutimo že na prvi pogled — varanja. Da je s takimi snovmi dandanes v neposrednem razmerju le še ljudstvo, kmetsko ljudstvo daleč od mesta, to je naravno, zato je tudi naravno, da je zgradil Golar na tem temelju povest iz kmetškega življenja. Ali tudi tu so kočljivi pomisleki, kajti tudi naš kmet dandanes tem stvarjem kar tako ne veruje; torej treba posebnih razmer in morda tudi posebnih oseb. Zato je Golar srečno postopal, da si je izbral šele doraščajoče, šele zavedajoče se dekletke, ki je vsled vzgoje in morda tudi svoje narave pod posebno ostrim vplivom bajnega sveta. Sicer pa je govor skoraj izključno o ženskah, dekletih večinoma. Realno dejanje je romantično, v ljubezni pa je, kakor znano, naš mladi kmetški svet posebno poetičen, vsaj kar se tiče besed in oblik, četudi ne toliko po mišljenju. Da pravljica, kakor jo pripoveduje Golar, ni znana med ljudstvom prav v tej obliki, to se mi zdi več kot gotovo; sicer ni to glavna stvar pri beletrističnem proizvodu, kjer veljajo za umetnika deloma lastni estetični zakoni, izvirajoči iz krepke osebnosti. Vendar moram pohvalno omeniti, da Golar v splošnosti nikjer ni grešil proti značaju ljudskega izročila in mišljenja. Nenaravno in nepotrebno se mi zdi, da Lenčica občuje s svojo rajno babico, in to pri belem dnevu; pač bi bilo razumljiveje in bi nič ne motilo, da nastopa babica živa, saj je ona pred vsem nositeljica podedovanih ljudskih poetičnih in bojnih nazorov in oblik. — Na kmetško življenje in ljudsko verstvo se naslanja tudi druga Golarjeva črtica „Lovec Klemen“. To je eden izmed tistih divjih lovcev, ki jih pozna naša knjiga že nekoliko, samo da je ta še posebno divji. Skoraj da je bolj podoben tistim planinskim divjim lovcom, ki jih jako pozna nemška književnost raznih oblik. S temi nemškimi brati je Klemen tudi po tem v sorodstvu, ker je v zvezi z divjim lovom; ta bajčna misel v tej obliki pri nas menda ni samorašča, nastala je pod tujimi vplivi. Ne trdim, da bi bili taki motivi manj zanimivi za značaj našega ljudstva ali manj rodovitni za spretnega umetnika, marveč sem hotel že ob začetku opozoriti na to dejstvo, da se stvar loči in s tega stališča presoja in v tem zmislu uporablja. Vendar tudi tej zaključni Golarjevi črtici ne morem odreči krepkih, naravnost epičnih potez, dasi so ubrane barve bolj na mračno in osorno. *Dr. Iv. Merhar.*

Anton Breznik: Besedni red v govoru. Pretisneno iz „Dom in Sveta“, 1908. Založila Kat. Bukvarna. Natisnila Kat. Tiskarna. Ljubljana 1908. —

Odkar smo zavrgli pri ocenah knjig jezikovno stran kot za naše čase nepotrebno, devljejo zopet naši pisatelji slovenščino pogostoma na Prokrustovo posteljo. Temu ni krivo samo to, da jih ne prijemlje več kritika v tem oziru, ampak tudi to, da nimamo del, ki bi nam kazala pravilno materinščino. Da je temu tako, priča množica napak glede besednega reda, ker je ravno ta del slovniškega znanstva najslabeje obdelan, a ne samo pri nas, ampak tudi drugod. Imamo sicer nekaj pravil o besednem redu v govoru, toda ta so tako plitva, da je prava sreča, da se niso prenesla še bolj v življenje in niso napravila še večje zmede.

Izmed slovanskih narodov imajo posebne razpravo o besednem redu v govoru edinole Srbohrvatje: „O redu reči u srpskom jeziku“, P. Djordjević, v Glasu srp. kr. akademije 53, II. razred, 35. Kdor pa se je pri Slovencih zanimal za besedni red, ta je posegel po Dr. E. Bernekerjevem delu: „Die Wortfolge in den slavischen Sprachen“, Berlin 1900. In ker je ta mož profesor slovanske filologije na nemškem vseučilišču v Pragi, zato mu je tudi vsakdo verjel in se ravnal po njem, kolikor ga je razumel. Besedni red vseh indoevropskih jezikov je pa obravnaval v posebnem poglavju Delbrück v knjigi: „Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen“, Straßburg 1900, kjer je porabil tudi že prej imenovano Bernekerjevo razpravo.

Zdaj pa je podal tudi Slovencem iz „Dom in Sveta“ nam znani slovničar A. Breznik 64 str. (8°) obsegajoč spis o besednem redu v govoru. Pri tem razločuje dvojno stavo: prosto in neprasto. Neprasta je ona, pri kateri imajo besede že same po sebi določeno, stalno, bolj ali manj neizpremenljivo mesto v stavku. Take besede so: naslonice, prilastki, prilastkovi in partitivni rodilniki. O tej stvari ne piše Breznik, ker se mu zdi po spisih p. St. Škrabca, M. Murka in deloma Bernekerja že obdelana in tudi v pisavi utrjena. Prosta stava je pa ona, pri kateri še niso besede razvrščene same po sebi, temuč jih mora postavljati pisatelj tja, kjer jih zahteva pomen stavka.

Izvira besednemu redu pa ne vidi Breznik v stavku samem, ampak — in v tem tiči vsa vrednost njegovega spisa — v samostojnem govornem odstavku in ne zunaj njega, ker je celota besedne oblike stavek, celota besedne stave pa govorni odstavek. Bistvo govora je njemu organska vez besed v stavkih in stavkov v govoru. Organska vez besed — to se pravi, da besede same po sebi ne pomenjajo nič, temuč da dobe svoj pomen, t. j. poudar ali nepoudarjenost, edinole v stavkovi zvezi. Pomen se torej ne drži besede, temuč vsled stave drugih besed šele pride nanjo; po stavi besed se izpreminja tudi njih pomen. Breznik nam pa pokaže, da ne stoji stavčni poudar samo na nekaterih mestih, ampak da more stati na vsaki prosti besedi. Nosi ga pa ona beseda, katera podaja jedro stavkovega pripovedovanja. Ker so pa vse besede organsko zvezane med seboj, je s tem tudi stavčni poudar organsko zvezan z vsemi besedami v stavku, tako da so mu vse besede podrejene. Stavčni poudar je pa lahko v situaciji že obsežen ali ne. Ako je v pripovedovanju situacije že obsežen, tako da se da iz nje pričakovati, stoji v začetku stavka, t. j. pričakovani stavčni poudarek. Če se pa iz nobene besede situacije ne more pričakovati, stoji na koncu stavka, t. j. nepričakovani stavčni poudar. In po tem kriteriju razlaga Breznik ves besedni red. Kadar nosi kaka beseda v stavku pričakovan poudarek, tedaj stoji tam, kjer jo pripovedovanje prejšnjega stavka napove; kadar ima pa kaka beseda v stavku nepričakovan poudarek, tedaj stoji pri koncu stavka, oziroma tedaj, kadar jo pred njo stoječe besede toliko opisujejo, da jo naredo razumljivo. Nepoudarjene besede pa se ravnaajo po poudarjenih, in sicer se postavljajo po zvezi, po kateri vežejo stavčne poudarke med seboj. Seveda se govor ne plete vedno po logičnih zahtevah, zato veljajo glede stave besed tudi izjeme, katerih se je Breznik istotako dotaknil.

Vse hvale vredno je, da nam kaže v zadnjem poglavju na zgledih naše najnavadnejše napake. S tem je dobil spis tudi praktično lice. Razprava je hkratu temeljita in zanimiva ocena omenjenega Bernekerjevega dela, zanimiva tem bolj, ker je Berneker baje od vlade določeni naslednik Jagičev, in torej ne bode škodilo nikomur, če se malo pouči o temeljitosti nemških slavistov.

Breznikova razprava je jasno, tuintam šegavo, a povsod prepričevalno pisana. Ni pa morda samo kaka pregledna sestava že objavljenih spisov o besednem redu, ampak znanstveno pisan plod samostojnega raziskovanja in razmišljanja, ki zasluži največjo pozornost naših slovničarjev in pisateljev.

Dr. L.

Znanstvena knjižnica „Omladine“. I. knjiga, I. snopič. Razvoj mišljenja evropskega ljudstva. Fran Drtina. (Avtoriziran prevod iz češčine.) V Ljubljani 1908. Založila „Omladina“. — Znanstvena knjižnica „Omladine“ izhaja v mesečnih sešitkih po 4–5 pol. Naročnina za celo navedeno delo znaša 4 K 20 h, za posamezne zvezke 72 h.